

LUNDS
UNIVERSITET

Språk- och litteraturcentrum
Översättarutbildningen

EXAMENSARBETE VT 2015
MAGISTER I ÖVERSÄTTNING
DEL 2: ANALYS

Hermann - Tysklands sorgliga skepnad:

Referensbindning i en Spiegelartikel

Författare:

Ran Jäger

Handledare:

Lisa Holm, svenska

Britt-Marie Ek, tyska

Sammandrag

Detta examensarbete bygger på en översättning av en artikel på ca 6000 ord ur den tyska tidskriften *Der Spiegel*. Uppsatsen inleds med en källtextanalys som utgår från den analysmodell som presenteras i boken *Vägar genom texten: handbok i brukstextanalys* av Lennart Hellspong och Per Ledin (1997). Därefter följer en diskussion om överväganden inför översättningen. Här presenteras även den valda översättningsstrategin. Den sista delen av uppsatsen är en översättningskommentar där problemområdet referensbindning behandlas mer ingående. I fokus står de många varierade upprepningarna av textens huvudreferent. De varierade upprepningarnas betydelse och funktion analyseras och kategoriseras för att bästa möjliga översättning ska kunna uppnås. Slutsatsen av föreliggande studie är att varierad upprepning är möjlig att imitera till en viss gräns. I de fall det inte var möjligt tillämpades strykningar, impliciteringar, expliteringar och omstruktureringar av informationsstrukturen.

engelsk titel: Hermann, Germany's tragic hero – referential cohesion in *Der Spiegel*

Nyckelord: översättning, identitetsbindning, referensbindning, varierad upprepning, modifierad upprepning, textbindning

Innehållsförteckning

1. Inledning	4
2. Presentation av källtexten	4
3. Källtextanalys	5
3.1. Kontexten	5
3.2. Den ideationella strukturen	6
3.3. Den interpersonella strukturen	9
3.4. Den textuella strukturen	9
4. Överväganden inför översättningen	11
4.1. Överföring av källtexten till den nya målgruppen	11
4.2. Översättningsstrategi	12
5. Översättningskommentar	12
5.1. Referensbindning i källtexten	13
5.2. Att identifiera de varierade upprepningarna i källtexten	14
5.3. Analysresultat	15
5.3.1. De varierade upprepningarna i källtexten	15
5.3.2. De varierade upprepningarnas funktion i källtexten	15
5.3.3. Olika perspektiv på huvudreferenten i källtexten	17
5.3.4. Problem med vissa varierade upprepningar	20
6. Sammanfattning och avslutning	29
Litteraturförteckning	31
Bilaga 1	32

1. Inledning

Denna uppsats är andra delen av ett magisterarbete vid översättarutbildningen vid Lunds universitet. Uppsatsens första del består av en översättning av en tysk tidskriftsartikel på ca 6000 ord ur *Der Spiegel* skriven av Matthias Schulz och publicerad i nummer 51:2008. Här analyserar jag tidskriftsartikeln ur två olika perspektiv. Först gör jag en källtextanalys. Därefter följer ett kort mellankapitel där jag presenterar de överväganden jag gjort inför översättningen. Den andra delen består av en översättningskommentar där jag presenterar textfunktionen referensbindning och dess underkategorier. Därefter gör jag en analys av *varierad upprepning* som är ett mycket påfallande grepp i källtexten. Jag undersöker vilka olika funktioner den fyller i texten och därefter kategoriserar jag förekomsterna efter vilka olika perspektiv som anläggs på huvudreferenten. Syftet med uppsatsen är att analysera Matthias Schulz artikel och att lyfta fram några svårigheter som uppkommit vid översättningen samt att diskutera hur jag hanterat dem.

2. Presentation av källtexten

I presentationen nedan samt i därpå följande kapitel förekommer ett antal citat ur källtexten. Den svenska översättningen inom parentes är tagen ur slutversionen av min översättning.

Källtexten som ligger till grund för mitt magisterarbete är ett reportage med titeln *Feldherr aus dem Sumpf* (Fältherren från sankmarkerna) ur det tyska samhällsmagasinet *Der Spiegel* nr 51:2008. Artikelförfattaren arbetar på Spiegelredaktionen vid avdelningen för vetenskap och teknik. Föreliggande nummer av tidskriften har en framsida med titelrubriken *Geburt der Deutschen* (ung. tyskarnas födelse). Den anspelar på att germanen Hermann av somliga betraktas som Tysklands stamfader. En bild som, får man förmoda, föreställer Hermann pryder framsidan och reportaget om Hermann är detta nummers titelartikel. Denna ögonblicksbild visar Hermann när han står i begrepp att slå ihjäl en romare. I bildens vänstra sida vajar dramatiskt den tyska flaggan.

Der Spiegels titelartiklar är alltid betydligt längre än övriga artiklar. Artikeln som är föremål för analys här är på totalt 12 sidor. Den är grafiskt utformad på följande sätt: Sidorna upptas till hälften av en bild och till hälften av text eller av faktarutor som beskriver livet i Germanien under tiden kring Kristi födelse. Vissa halvsidor utgörs även av kartor. Balansen mellan text, bild och faktarutor lättar upp läsningen. En av de tolv sidorna utgörs av en faktaruta som enbart behandlar en specifik arkeologisk fyndplats där man funnit lämningar från ett germanskt-romerskt slagfält. Faktarutan har jag översatt men den ingår inte i källtextanalysen eller i översättningskommentaren. Text på kartor, i faktarutor och bildtexter har jag inte översatt och de ingår inte heller i källtextanalysen.

3. Källtextanalys

Källtextanalysen utgår från modellen i Hellspongs och Ledins bok *Vägar genom texten: handbok för brukstextanalys* (1997). Endast de aspekter av textanalysmodellen som jag anser vara relevanta och intressanta för denna uppsats tas upp.

3.1 Kontexten

Der Spiegel är ett tyskt nyhets- och samhällsmagasin som grundades 1946 av Rudolf Augstein. Det har sitt säte i Hamburg och utkommer en gång i veckan. Tidskriften behandlar aktuella ämnen inom områdena samhälle, ekonomi, politik, historia och vetenskap. Sedan 1994 finns även *Spiegel Online*. Diskursen är journalistisk och koden är mellanbred vilket innebär att tidskriften riktar sig till en målgrupp bestående av läsande, bildade och samhällsintresserade personer ur medelklassen.

Kulturkontexten är intressant eftersom texten är skriven i nutid och behandlar en mytomspunnen person inom tysk historia och kultur. Hermann är en historisk gestalt som de flesta tyskar troligen känner till. Han var under många år symbol för tysk stolthet, men under modern tid, närmare bestämt efter andra världskriget, har han även blivit föremål för tysk skam eftersom hans symboliska värde utnyttjades av nazisterna under andra världskriget. Den tyska känslomässiga kluvenheten gentemot gestalten Hermann är av stor vikt för författarens utgångspunkt.

Der Spiegel som sändare vänder sig till en bildad tyskspråkig mottagare med viss förförståelse. Ett exempel på detta är att författaren utgår från att läsaren är väl bekant med t.ex. tysk historia är när han talar om Hermann som en *Bismarck im altdeutschen Tann* (en dåtidens Bismarck i den tyska urskogen). Författaren drar här en parallell mellan den historiska personen Hermann och den tyske rikskanslern Bismarck vad gäller deras respektive betydelse för ett tyskt enande. Parallellen är inte direkt explicit utan antyds bara genom att författaren sätter detta epitet på Hermann. Han tar alltså för givet att läsaren redan känner till såväl Hermann, slaget i Teutoburgerskogen och det faktum att Bismarck fungerade som en enande kraft.

3.2. Den ideationella strukturen

Makrotemat framgår av rubriken: *”Feldherr aus dem Sumpf”* (Fältherren från sankmarkerna). Det är alltså personen som pryder tidskriftens framsida som är artikelns makrotema, det som texten huvudsakligen ska handla om. Ingressen inleds med den retoriska frågan: *Wollte Hermann der Cherusker ein germanisches Ur-Reich schaffen?* (Ville den cheruskiske härföraren Hermann grunda ett germanskt rike?), vilket i detta fall både kan tolkas som ett förtäckt påstående och som en presentation av artikelns makroproposition, nämligen antagandet att Hermann närde en dröm om att grunda ett germanskt rike. Det är även i ingressen som den andra makropropositionen presenteras: *2000 Jahre nach der Varusschlacht liefern Archäologen ein verblüffendes Bild* (2000 år efter slaget i Teutoburgerskogen målar arkeologerna upp en förbluffande bild). Här anspelar författaren på det faktum att nyare vetenskapliga upptäckter gör att tidigare arkeologiska rön nu håller på att revideras. Den förhärskande bilden av Hermann har allt sedan andra världskriget varit att han enbart var en blodtörstig rövare och plundrare. Nu visar det sig emellertid att han även var en skicklig militär taktiker som lyckades bringa Rom mer ur fattningen än man tidigare trott. Den nya synen på Hermann och dennes gärningar anser författaren vara häpnadsväckande: *Eine verblüffende neue Deutung* (Detta är en förbluffande nytolkning).

Författaren beskriver hur synen på Hermann har ändrats över tid. Under 1800-talet hyllades Hermann av kultureliten: *In gut 70 Opern entfährt ihm patetischer Gesang* (I mer än 70 operor utbrister han i patetisk sång). I början av 1900-talet förhärligades Hermann av nazisterna som en aggressiv krigare som slogs för Tyskland. Men efter andra världskriget har tonvikten emellertid lags på det faktum att Hermann inte dog en hjältes död utan att han i slutändan förlorade allt: *Was für eine traurige Gestalt hängt der Nation da am Hals* (Det är sannerligen en sorglig skepnad som nationen måste dras med).

Tiden för publikationen av artikeln är väl vald. Den fanns att läsa i slutet av 2008, månaden före 2000-års jubileet för slaget i Teutoburgerskogen. Författaren skriver att *Pünktlich zum 2000. Jahrestag der Varusschlacht hebt nun ein neuer Orkan des Erinnerns an* (Ganska exakt 2000 år efter slaget i Teutoburgerskogen översköljs Tyskland åter av en nostalgisk jätteväg). Han utgår emellertid från att inte alla är förtjusta i firandet: *Nicht jedem wird der Rummel gefallen* (Men det är inte som alla kommer att gilla ståhejet). Hans reservationer beror på de negativa associationer som Hermann fortfarande väcker hos en del tyskar.

Trots att titeln *Feldherr aus dem Sumpf* endast anspelar på Hermann uppfattar jag texten som heterotematisk. Artikeln handlar inte bara om Hermann utan även om Germaniens speciella förhållande till Romarriket och om nutida arkeologiska upptäckter. Här behandlas alltså såväl antikens historia och samhällsliv som samtida arkeologiska fynd. Dessa fynd ger vid handen att Rom under mycket längre tid än tidigare antagits bedrev återerövringsförsök i Germanien efter det att Rom lidit ett förgörande nederlag under slaget i Teutoburgerskogen. Författaren presenterar en hel del bakgrundsinformation om Roms utvidgning norrut samt ger en skissartad beskrivning av livet som legionär omkring år noll. Artikeln redogör även för den romerska militärapparaten och dess militärstrategi som förblev den samma under flera hundra år.

Artikeln är skriven ur ett utifrånperspektiv. Det tar sig uttryck i tre olika texttyper vilka förekommer omväxlande. Dessa tre är narrativ, deskriptiv och slutligen analytisk texttyp. Den narrativa texttypen används när historiska händelser återges till exempel när Tacitus eller andra antika historiker används som källor.

Som i en dokumentärfilm varvas narrativa passager där historiska händelser beskrivs med analytiska passager där experter bidrar med utlåtanden. Det är nästan som om läsaren

fick se dessa experter skärskåda personers handlingar och analysera händelser. I de narrativa passagerna förekommer frekvent ett utpräglat närperspektiv. Författaren zoomar in vid narrativa textpassager då beskrivningar av händelseförlopp är detaljerade och dramatiska. En sådan passage är när vi får följa en germansk budbärare ridande i full galopp med ett blodigt, avhugget huvud som gods. Vidare beskrivs hur ovan nämnde ryttare anländer till målet för sitt uppdrag: Böhmens härskare. Ryttaren lägger då det blodiga huvudet framför Böhmens härskares fötter. Sanningshalten i de inzoomade narrativa passagerna kan ifrågasättas, men jag uppfattar att syftet i första hand är att ge liv och dramatik åt texten snarare än att exakt återge fakta.

Den deskriptiva texttypen förekommer främst i det tämligen långa textpartiet en bit in i artikeln då livet i Germanien beskrivs. Här är det ett mycket tydligt fjärrperspektiv. Berättarens lins zoomas ut och läsaren får betrakta legionärerna och germanerna på avstånd likt avpersonifierade statister. Den deskriptiva texttypen används även när geografiska platser där fynd upphittats omnämns.

Den analytiska texttypen utgörs inte bara av experters utlåtanden utan även av ett antal inskjutna kommentarer från författaren själv.

Det finns inget textjag, men en viss författarnärvaro kan man ändå skönja i det att vissa antaganden görs och åsikter uttrycks som inte rimligtvis kan tillskrivas någon annan än författaren. Ett sådant antagande är: *Wie diszipliniert muss in dieser Welt der Lokalbosse und Winz-Regenten der Heerbann des Imperiums gewirkt haben* (I denna värld med lokalbossar och småhövdingar måste imperiets militärer ha gjort ett väldigt disciplinerat intryck). Citatet ovan måste tolkas som att det är författaren som står bakom antagande. Ett utdrag ur texten som speglar en åsikt är när författaren ställer den retoriska frågan: *Gibt es im Gedenkjahr 2009 also überhaupt etwas zu feiern?* (Finns det överhuvudtaget något att fira detta jubileumsår?) Här kan man tolka författarens retoriska fråga som att han ifrågasätter själva högtidlighållandet av slaget i Teutoburgerskogen.

På samma sätt som de olika texttyperna och perspektiven alterneras, varierar även tidsperspektiven. I texten finns ett tydligt dåtidsperspektiv då den berör händelser som utspelade sig för ca 2000 år sedan. Men eftersom makropropositionen talar om de nya vetenskapliga rön som föranlett en omtolkning av Hermannsbilden förekommer även ett nutidsperspektiv.

3.3 Den interpersonella strukturen

Det som främst kännetecknar den interpersonella strukturen är de många inbäddningarna i texten. Artikeln innehåller inte mindre än 25 olika personers syn på och kunskaper om ämnet. Inbäddningarna är citat som mestadels består av en eller två meningar. De flesta personer som citeras är nu levande experter inom områdena antikens historia och arkeologi, men några av inbäddningarna är vad Hellspong och Ledin (1997:57) kallar för *horisontell intertextualitet*. De består av hänvisningar till antika källor såsom texter av Tacitus och Florus.

Författaren anger experternas titlar. Att uppge sådan information syftar till att tillföra trovärdighet och fakta i form av *etos* och *logos*. Sålunda får vi reda på att Florus var *Berichterstatter* (historiker under antiken), Heiko Steuer är *Demografiespezialist* (demografiexpert) och Tillman Bendikowski är *Althistoriker* (expert på antikens historia). Den antika källa som citeras flitigast är Tacitus. Han beskrev i *Annales* år 117 e. Kr. livet och händelserna i den romerska provinsen Magna Germania. En nutida antikhistoriker som citeras är Tillman Bendikowski som skrivit boken *Der Tag an dem Deutschland entstand* (Dagen då Tyskland föddes). Författaren signalerar inbäddningarna genom att använda citatmarkörer och genom användning av olika former av sägeverb såsom *jammern*, *schreiben*, *erklären*, *sich wundern*, *erzählen* (gnälla, skriva, förklara, häpna, berätta).

3.4 Den textuella strukturen

Texten är tämligen lättläst även om den innehåller en hel del historiska, arkeologiska och militära termer som inte kan betraktas som allmängods, såsom *Kohort* (kohort), *Prätorium* (ståthållarpalats) och *Princeps* (Augustus). Många meningar har ganska enkel syntax och är relativt korta. Likaså är styckena tämligen korta. Ibland består de av en enda mening.

Eftersom texten ska återge objektiva fakta och vara trovärdig är exakthet viktigt.

Därför förekommer många namn på platser såsom *Budweis*, *Teutoburger Wald*, *Minnesota* och *Kalkriese*. Årtal och händelser anges så noga som historieskrivningen tillåter: *12 vor Christus, im Frühling* (på våren år 12 f. Kr.).

Texten är nominal, specifik och konkret. Den är informationstät och har många innehållsord. Nominalkvoten på en textmassa bestående av de första 500 orden efter

ingressen är 2,23. Texter som har en nominalkvot på över 2 betraktar Lagerholm (2008:133) som mycket informationstäta. Trots att texten är nominal innehåller de narrativa passagera många verb varav de dynamiska verben är klart dominerande. Nedan är två exempel på sådana passager. Orden i fet stil är de dynamiska verben.

- (1) Als Kaiser Augustus, bereits über 70, die Nachricht **erhielt**, **zerriss** er sein Gewand und **schlug** mit dem Kopf gegen die Palasttür. (r. 42)

(När kejsar Augustus som redan var över sjuttio år gammal **nåddes av** nyheten, **rev** han sönder sin toga och **dunkade** huvudet mot en dörr.)

- (2) Varus *liess* Teile der Ausrüstung und viele Maultierkarren **verbrennen**. Dann **zog** er 'in besserer Ordnung' (Cassius Dio) **weiter**, **geriet** aber erneut unter Beschuss. (r. 334)

(Varus **gav order** om att delar av utrustningen och flera mulåsnevagnar skulle **brännas**. Sedan **fortsatte** han **vidare** 'mer välorganiserad' (Cassius Dio), men de **blev beskjutna** på nytt).

Den övervägande delen av texten håller stilistiskt jämn nivå. Författaren är dock inte främmande för att ibland avvika stilistiskt genom att använda både högtravande ord och uttryck samt mer slangbetonad vokabulär. Exempel på högre stil är *entfährt ihm* (utbrister han i), *Schmach tilgen* (återupprätta hedern), emsig (flitigt) och exempel på vardagligare ord är *Rummel* (ståhej), *Trinkgelage* (fylleslag) *Nebenbuhler* (rival).

Ett utmärkande drag i källtexten är dess referensbindning. Referensbindning innebär att skribenten gör kopplingar i texten genom att syfta tillbaka på något som tidigare nämnts, alltså samma referent, men med en annan språklig benämning (Hellspong och Ledin 1997:81). I källtexten är det Hermann som är huvudreferent. Det är iögonfallande hur många *varierade upprepningar* författaren använder för att göra kopplingar till huvudreferenten. I över 50 fall används denna form av referensbindning vilket gör den intressant ur ett översättningsperspektiv. Av detta skäl kommer jag att återkomma till dessa i kapitel 5.

4 Överväganden inför översättningen

4.1 Överföring av källtexten till den nya målgruppen

Källtexten, som är ett längre reportage om den historiska personen Hermann, har som syfte att informera och underhålla en målgrupp bestående av intresserade och läsvana personer från det tysktalande språkområdet. De förväntas inneha vissa förkunskaper om den germanske hövdingen Hermann. Vid överföringen från källtext till måltext är syftet detsamma, men samma förkunskaper om Hermann är inte något man kan ta för givet hos svensktalande läsare. Därför behöver måltexten anpassas till sin nya läsekrets. Mitt mål har varit att göra texten intressant och läsbar även för svensktalande läsare med ett intresse för tysk historia.

En tänkbar kunskapslucka är de många ortnamnen i texten. Jag utgår från att de flesta svenskar inte har ingående kunskap om tysk geografi. Därför har jag gjort en del expliciteringar i syftet att fylla igen eventuella kunskapsluckor och därigenom underlätta läsandet samt att bibehålla den svenske läsarens intresse (Klaudy, 2008). Det tar sig uttryck i att jag vid flera tillfällen angett vilken delstat en omnämnd ort ligger i, eller vilken större stad som ligger nära. Vid en autentisk översättning underlättar även de kartor som förekommer i källtexten den geografiska förståelsen.

Den svenska tidskriftsmarknaden svämmar över av populärvetenskapliga tidskrifter inom ämnet historia. Artikeln skulle hypotetiskt kunna publiceras i en av dessa. Omslagen på sådana tidskrifter pryds ofta av en historisk person som varit aktiv i något militärt sammanhang. Sannolikt är den huvudsakliga målgruppen historieintresserade män. Reportaget om Hermann skulle därför kunna tilltala denna målgrupp.

4.2 Översättningsstrategi

Vid överföringen från källtext till måltext måste översättaren välja övergripande strategi, eller *global strategi* som Lundquist kallar det (2007:36). Det innebär i stora drag att man som översättare måste välja antingen en *imitativ* eller en *funktionell* strategi. Frågor man som översättare då ställer sig är: Vill man återge källtextens ton och stil i så hög

utsträckning så möjligt eller ska man hellre sikta på att se till att texten fyller samma funktion i den nya kontexten? De två strategierna är inte absoluta motpoler utan snarare grader på en skala. Om texten är skönlitterär kan den imitativa strategin vara att föredra. Översättaren ska då försöka få med alla estetiska aspekter från källtexten. Å andra sidan har bruksprosa som syfte att informera vilket gör att en funktionell strategi då kan vara mer lämplig. Här ligger tyngdpunkten på de sakliga aspekterna snarare än de estetiska. Den analyserade artikeln är en faktatext i form av ett reportage. Men författaren har lagt sig vinn om att inte bara informera utan även att underhålla läsaren genom att formulera sig på ett dramatiskt och målande sätt. Artikeln ska alltså fylla både en informativ och en estetisk funktion hos den nya målgruppen. Jag har valt en imitativ global strategi vilket gör att jag på så sätt kan få med både den faktamässiga och den dramatiska aspekten i måltextern i så hög grad som möjligt. Det innebär att jag haft som mål att hålla mig nära källtexten eftersom jag inte vill att läsaren ska förlora något av originaltextens läsupplevelse. Som tidigare nämnts håller källtexten huvudsakligen stilistiskt jämn nivå. Men ibland förekommer både högtravande ord och fraser samt mera vardagliga uttryck. I enlighet med den globala strategin har jag valt att försöka överföra den stilistiska bredden.

Valet av global strategi påverkar de *lokala strategierna*, dvs. hur strategin ska tillämpas i specifika situationer. (Lundquist 2007:44). I den fördjupande delen kommer jag att mer ingående diskutera översättningen av de varierade upprepningarna. Det har varit mitt mål att i så stor utsträckning så möjligt försöka översätta de varierade upprepningarna imitativt, men några fall då detta inte har varit möjligt kommer att diskuteras i kapitel 5.

5 Översättningskommentar

I detta kapitel kommer jag att beskriva hur jag gått till väga för att välja ut, analysera och kategorisera de varierade upprepningarna. Slutligen kommenterar jag ett urval av förekomster av varierade upprepningar. Samtliga av dessa är fall då jag valt att frångå den globala imitativa strategin. Ibland har jag fått ställa mig frågan: Är det möjligt eller ens önskvärt att överföra samtliga av dessa varierade upprepningar till svenska på ett imitativt sätt? Det har genomgående varit svensk idiomatik och bruksnorm som slutligen vägt tyngst.

5.1 Referensbindning i källtexten

Denna fördjupande del av uppsatsen behandlar en specifik aspekt av textbindningen i den analyserade källtexten. Textbindning är ett begrepp för språkliga element som gör att textens satser och meningar hänger ihop och skapar ett sammanhang eller *koherens*. Det finns olika typer av textbindning. En av dem är *referensbindning* som innebär att man hänvisar till tidigare nämnda referenter i texten. Exempelvis kan man först tala om ett föremål, som till exempel en tavla, och sedan fortsätta och referera till tavlan som *den*.

Det finns olika typer av referensbindningar. Den typ av referensbindning som är intressant i föreliggande uppsats är den som berör *identitetsbindning*. Enligt Hellspong och Ledin (2007:83) finns det fyra olika typer av identitetsbindning. Nedan ger jag ett exempel ur källtexten för var och en av dessa.

- (a) In diesem Chaos stieg **Arminius**...**Arminius** wurde kleingeredet. ...
- (b) **Arminius, der Feind Roms**...
- (c) **Arminius** sei bei dem Getümmel schwer verletzt worden. **Er** entkam nur...
- (d) ... **der Junge**...

Exempel (a) visar en *identisk upprepning*. Den språkliga benämningen är exakt samma vid hänvisningstillfället som vid första omnämmandet. Hellspong och Ledin menar med identisk upprepning att man som skribent använder sig referentens grundläggande benämning. Deras exempel är ett egennamn, vilket även är fallet här. Exempel (b) visar en *modifierad upprepning*. Detta sker då skribenten hänvisar till tidigare nämnd referent, men gör ett tillägg. I detta fall skapas en utbyggd nominalfras som består av huvudordet och en apposition. Exempel (c) visar en *pronominalisering*. Det språkliga uttrycket refererar då till samma referent med hjälp av olika pronomina. I detta fall används det personliga pronomenet *Er* (han). Slutligen har vi exempel (d) som av Hellspong och Ledin kallas för *varierad upprepning* och av Lagerholm (2008:147) för *perifras*. Av dessa är *varierad upprepning* mest intressant i denna uppsats. Även de modifierade upprepningarna som förekommer i källtexten ingår i analysen. Anledningen att de behandlas här är att de fyller samma funktion som de renodlade varierade upprepningarna, något som jag kommer att gå

närmare in på nedan. En knivskarp distinktion mellan varierad och modifierad upprepning är inte av stor vikt för förestående undersökning.

5.2 Att identifiera de varierade upprepningarna i källtexten

Min metod för att nå fram till en imitativ översättning var att i ett första steg urskilja de varierade upprepningarna i texten enligt modellen ovan. Av de fyra huvudtyperna valde jag att inkludera typ (b) och (d) i undersökningen. I källtexten förekommer även identitetsbindningar som tillhör typ (a) och (c). Dessa har jag valt att inte inkludera i undersökningen av den enkla anledningen att jag inte upplevde att huvudreferentens egennamn och de pronomina som syftade på denne utgjorde något problem vid överföringen från källtext till målttext. Skälet till att jag valde att fokusera på typ (b) och (d) är att det vid noggrann och upprepad genomläsning framgick att det fanns ett väldigt stort antal olika förekomster av dessa typer av identitetsbindning som refererar till textens huvudperson, Hermann. En avgränsning jag valt att göra är att exkludera relativsatser eftersom det är en typ av tillägg som inte inkluderas de exempel som ges av Hellspong och Ledin.

Det höga antalet som tillhör grupp b och d fick mig att fundera kring författarens motiv. Vilken avsikt kan författaren tänkas ha med de många varierade upprepningarna av huvudreferenten? Vilken effekt har de på texten? Det har varit problematiskt för mig som översättare dels att förstå funktionen hos varje enskild förekomst, dels att överföra dem till målspråket i enlighet med den valda globala imitativa strategin. Dessa båda problem är sammanlänkade; för att kunna översätta dem på ett imitativt sätt är det viktigt att förstå deras funktion i sitt unika textuella sammanhang. Efter att jag identifierat dem blev nästa steg i översättningsarbetet därför att försöka fastställa deras funktion i källtexten. Därefter valde jag att analysera en av funktionerna mer ingående.

5.3 Analysresultat

5.3.1 De varierade upprepningarna i källtexten

Resultatet av identifieringsarbetet finns presenterat i Bilaga 1. Vad som framgår där är att det sammanlagt fanns 53 modifierade och varierade upprepningar i källtexten. De presenteras i den ordning de förekommer. I uppställningen åtföljs de av en bokstav inom parentes. Den anger vilken kategori jag valt att indela respektive förekomst i. Dessa kategorier kommer att presenteras och diskuteras närmare i 5.3.3. I bilagan finns även den svenska översättningen följd av radnummer. Här kan vi även utläsa att 29 av förekomsterna gick att överföra enligt den imitativa strategin. Dessa har kursiv stil för tydlighetens skull. Ytterligare 5 överfördes från att vara varierade upprepningar i källtexten till att bli modifierade upprepningar i måltexten. Dessa är understruckna. De återstående 17 har jag översatt genom att frånga den globala imitativa strategin. Ett urval av dem kommer jag att kommentera mer ingående i 5.3.4.

5.3.2 De varierade upprepningarnas funktion i källtexten

Det som jag kommit fram till är att varierad upprepning fyller olika funktioner i en text. Ländin skriver att ”det skapar en mer varierad text, det ger på ett effektivt sätt mer information om personen eller företeelsen och det bidrar till att inkludera läsaren i en gemenskap” (Ländin, 2013:14). De första två funktioner som Ländin fastställt kunde jag även finna i texten om Hermann. Utöver dessa två har jag även hittat ytterligare två. De funktioner jag hittat i texten är som följer:

1. att undvika upprepningar och istället göra texten mer varierad
2. att bidra till informationstäthet med hjälp av utbyggda nominalfraser
3. att möjliggöra för skribenten att anlägga olika perspektiv på referenten
4. att fylla en mikrotematisk funktion på styckenivå

Den första funktionen gör det alltså möjligt att undvika alltför frekvent bruk av identisk upprepning vilket annars skulle göra texten för iterativ. Den andra funktionen gör det möjligt för skribenten att komprimera texten. Nominalfrasen kan innehålla information på

några få ord som annars krävt en hel mening. Dessa två funktioner stämmer väl överens med Ländins analys. Den tredje funktionen som jag har kunnat identifiera gör det dessutom möjligt för skribenten att anlägga ett visst perspektiv på huvudreferenten. Författaren använder ibland målande beskrivningar, men i somliga fall framställs Hermann som germanerna eller som romarna såg på honom. Andra gånger handlar det om att se på Hermann utifrån hans geografiska härkomst, yrkestillhörighet, socio-ekonomiska ställning, etc. Denna tredje funktion har jag delat in i mindre grupper vilka jag kommer att presentera i 5.3.3. För det fjärde har jag sett att de varierade upprepningarna kan fylla en mikrotematisk funktion på styckenivå. Det görs genom att en varierad eller modifierad upprepning placeras tidigt i stycket. På så sätt talar det om för läsaren vad stycket och ibland flera därpå följande stycken i huvudsak ska handla om. På grund av det begränsade utrymmet för denna uppsats är det dock inte möjligt att gå närmare in på tematisk bindning här utan tematik kommer endast att beröras yttligt i enskilda exempel i avsnitt 5.3.4. Nedan ges ett exempel på hur den fjärde funktionen kan se ut i texten:

- (3) Es ist diese Zeit, in der **sein Tribun Arminius** die Militärtechnik der Weltmacht studieren konnte: den schnellen Ausfall, die Belagerung und die Angriffsweise der Infanterie, die stets zuerst ihre schweren Speere abwarf, die sich in den Schilden der Gegner verhakten und sie herunterbogen. So ergab sich die Gelegenheit zum schnellen Todesstoß. (r. 989)

Det var vid denna tid som **Tiberius tribun Arminius** fick ingående insikt i hur Romarrikets militärstrategi fungerade. Han lärde sig om snabb attack, belägring och hur infanteriet angrep. Först kastade de sina tunga spjut som fastnade i motståndarnas sköldar och böjde ner dem. Sen kunde de tillfoga fienden en snabb dödsstöt.

I exemplet ovan signalerar den modifierade upprepningen *sein Tribun Arminius* för läsaren vad stycket kommer att handla om, nämligen att det rör sig om Hermanns tid som militär.

5.3.3 Olika perspektiv på huvudreferenten i källtexten

Av de fyra funktionerna i avsnittet ovan har jag valt att fokusera på den tredje, det vill säga på den som handlar om att anlägga olika perspektiv på huvudreferenten. Ibland är det tydligt att det är författarens egen analys eller värdering som uttrycks på ett målande sätt, ibland tar författaren på sina germanska glasögon, ibland sina romerska. Nedan presenterar jag indelningen i de olika kategorier av de varierade upprepningar som jag har urskilt och ger exempel ur källtexten på respektive perspektiv. De kommer i fallande ordning efter antal förekomster per kategori. Siffran inom parentes anger antalet förekomster av respektive kategori i källtexten. Indelningen hade naturligtvis kunnat göras på andra sätt och etiketteras annorlunda. Om källtexten varit mer tydligt kronologisk, skulle en lineär indelning t.ex. kunnat göras där en kategori skulle kunna utgöras av varierade upprepningar som skildrar den nutida synen på Hermann, medan andra kunde höra hemma på olika ställen på en tidsaxel som symboliserar Hermanns liv. Källtexten uppvisar visserligen en rörelse framåt i tid men på grund av de många inbäddningarna och textens skiftande fokus fungerar en sådan indelning mindre bra i föreliggande text. Det är också viktigt att poängtera att en och samma varierad upprepning skulle kunna tillhöra mer än en kategori men för enkelhetens skull har jag valt indelningen nedan:

- a. **Författarperspektiv (19)**
- b. **Germanskt perspektiv (10)**
- c. **Geografiskt perspektiv (7)**
- d. **Romerskt perspektiv (7)**
- e. **Yrkesmässigt perspektiv (6)**
- f. **Socio-ekonomiskt perspektiv (4)**

Uppställningen ovan ligger till grund för genomgången nedan där textens många varierade upprepningar exemplifieras och diskuteras i samma ordning som ovan. De exempel jag valt i detta delkapitel är sådana som jag anser inte varit problematiska att indela i en kategori.

a) **Författarperspektiv:** Författaren förhåller sig mestadels neutral och objektiv till Hermann. Men ibland är den språkliga benämningen mer målande. Då detta sker kan man skymta författarens närvaro på ett implicit sätt. Det är onekligen så att samtliga benämningar måste tillskrivas författaren, men då han beskriver Hermann på ett målande sätt, får texten en mer personlig prägel. Därför kallar jag detta för författarperspektivet.

- (4) In Fell gehüllt, als **Häuptling einer Horde schwertschwingender Zauselbärte**, wurde der Nationalheld oft dargestellt (r. 155)

Denne nationalhjärte har ofta porträtterats klädd i päls, **som hövding för en hord svärdsvingande långskägg**

b) **Germanskt perspektiv:** Hermann är antagligen en av Tysklands mest kända historiska personer. Detta betonar författaren vid upprepade tillfällen. Exempel på huvudreferenten sedd ur germanskt perspektiv är när han omnämns på följande sätt:

- (5) Der später zum **Nationalhelden** erhobene Heerführer war ein Machtpolitiker, der Rom weit mehr ins Wanken brachte als bislang gedacht. (r. 8)

Härföraren som senare skulle bli en hyllad **nationalhjärte** var en maktpolitiker som bragde Rom mycket mer ur fattningen än man tidigare trott.

c) **Geografiskt perspektiv:** Det förekommer flera exempel där Hermanns geografiska härkomst utgör kärnan i den varierade upprepningen:

- (6) „Nach der Königswürde strebend“, so erzählt Tacitus, sei **der Mann von der Weser** mit kaum 37 Jahren hinterrücks ermordet worden. (r. 189)

enligt Tacitus blev **mannen från Weser** ”som strävade efter kungavärdighet” lönnmördad innan han ens fyllt 37.

d) **Romerskt perspektiv:** Hermann blev som barn utbildad i Rom och lärde sig tala latin. Senare blev han dubbad till riddare och stod i den romerska arméns tjänst under ett flertal år. Men han valde sedan att bejaka sin germanska härkomst. Romarna såg det som om han förrådde Rom. Hermann ses ur romerskt perspektiv i följande fall:

- (7) Das Signal war klar: **Arminius, der Feind Roms und Anführer der Germanen** wollte ein Kampfbündnis schmieden. (r. 92)

Budskapet var tydligt: **Germanernas härförare Arminius** var nu **Roms fiende** och han ville sluta en pakt.

e) **Yrkesmässigt perspektiv:** Det yrkesmässiga perspektivet överlappar till viss del det romerska eftersom Hermann stod i romersk tjänst. Skälet till att jag ändå har valt att skapa en egen kategori är att hans yrkesmässiga beteckningar åsiktsmässigt är neutrala till skillnad från de benämningar som jag ovan förde till det romerska perspektivet. En yrkesrelaterad upprepad variation är:

- (8) Es soll das Haus sein, in dem Varus einst mit seinem „**Stabsoffizier**“ und späteren Feind Arminius tafelte. (r. 455)

Det lär vara i denna byggnad som Varus en gång åt middag med sin ”**stabsofficer**” och tillika framtida fiende Arminius.

f) **Socio-ekonomiskt perspektiv:** Här fokuserar artikelförfattaren på Hermanns sociala status eller hans ålder.

- (9) Nur zu gern wüsste die Zunft mehr über den Feldherrn aus dem Sumpf, der um 17 vor Christus als **Sohn eines Cheruskerfürsten** zur Welt kam. (r. 424)

Historieskrivare skulle nog gärna vilja veta mer om fältherren från sankmarkerna som föddes ungefär 17 f. Kr. och var **son till en cheruskisk furste**.

5.3.4 Problem med vissa varierade upprepningar

Vid översättning är det viktigt att ta hänsyn både till ordens denotation, det vill säga dess grundbetydelse, och dess konnotation, ordets värdeladdning (Ingo, 2007:88). Vid de varierade upprepningarna har jag försökt att ha hänsyn till båda dessa aspekter.

I enlighet med min globala imitativa strategi har jag försökt att ligga nära källtexten i så stor utsträckning som möjligt. Eftersom tyska och svenska är förhållandevis lika har jag i många fall även kunnat imitera källtexten både morfologiskt och syntaktiskt. Det som fällt avgörandet i slutändan i svåröversatta fall har dock varit målet att försöka uppnå den bästa semantiska ekvivalensen. Som framgick i 5.3.1, fanns det 17 fall då jag fick frångå den globala imitativa strategin. Nedan diskuterar jag hur jag kommit fram till översättningsmotsvarigheter till ett urval av dessa. Jag presenterar alternativa översättningar och anger orsaken bakom de val jag gjort.

Jag har således i somliga fall valt att tillämpa lokala strategier som inte helt stämmer överens med den övergripande globala strategin. En sådan har varit att jag ibland använt mig av explicitering. Detta har jag gjort när jag trott att det kan finnas kunskapsluckor hos den nya målgruppen. Att skjuta in förklarande ord och uttryck kan enligt Ingo (2007:134) vara nödvändigt för att underlätta förståelsen hos textens nya mottagare. Vid andra tillfällen har explicitering tillämpats för att öka tydligheten.

En annan avvikelse från den globala imitativa strategin vid översättningen har varit att jag vid något enstaka fall har avstått helt från att överföra den upprepade variationen imitativt och istället gjort en implicitering i form av en pronominalisering eller en identisk upprepning. I vissa fall har jag även valt att omstrukturera meningarna. Skälet till att omorientera en mening eller ett stycke har varit att jag då prioriterat den funktionella ekvivalensen före den formella likheten. I ett enda fall omformulerade jag helt (38). Siffrorna inom parentes i exemplen nedan motsvarar ordningstalet framför de varierade upprepningarna i Bilaga 1.

8) ein junger Ur-Niedersachse

Det handlar i exemplet nedan om bakgrunden till det romersk-germanska kriget. Den varierade upprepningen består av en utbyggd nominalfras i form av ett räkneord, ett

adjektivattribut och huvudordet (följt av två relativa bisatser, en med ett bisatsinledande relativpronomen och en där det relativa pronomenet är struket):

- (10) Den Auftakt zu diesem ungeheuren Dauerkrieg aber machte **ein junger Ur-Niedersachse**, der fließend Latein sprach und lange selber in römischen Diensten stand. (r. 141)

Det som främst skapade problem här var prefixet *Ur-*. Duden.de ger två olika definitioner på detta prefix, dels att det har en förstärkande betydelse synonymt med *sehr*, det vill säga *mycket*. Dels har det betydelsen att det är något som tillhör början eller utgångspunkten av något. Är det den första eller andra definitionen som är skribentens avsedda betydelse här? Hermann har tillskrivits känslan att vara starkt förankrad till sitt geografiska ursprung vilket talar för att *Ur-* skulle kunna ha en förstärkande betydelse och alltså är det den första definitionen som i så fall ligger semantiskt närmast. Men eftersom Hermann även ses som Tysklands stamfader skulle det även kunna vara den andra definitionen som avses. Hur ser då betydelsen för prefixet ut på svenska i Nationalencyklopedin? Där hittar vi samma betydelser för *ur-* men i omvänd ordning i förhållande till Duden. Den första innebär att det handlar om något ”som är det första i sitt slag eller har att göra med första början av”. Den andra betydelsen är ”i mycket hög grad” och beskrivs som att användas i vardagligt språk. Oavsett betydelse skulle en direktöversättning se ut som följande:

- (10a) För upptakten till detta ohyggliga och utdragna krig stod **en ung urniedersachsare** som talade flytande latin och själv sedan många år tillbaka tjänstgjort i den romerska armén.

Min tolkning är att *Ur-* står för betydelsen att Hermann och hans cheruskiska stammedlemmar utgjorde ursprungsbefolkningen på det geografiska område som senare kom att kallas Niedersachsen. Problemet med en direktöversättning blir då att det föreligger en risk att en svensk läsare kan tolka *ur-* i *urniedersachsare* som ett förstärkande prefix. Ett alternativ för att undvika polysemi skulle kunna vara:

- (10b) För upptakten till detta ohyggliga och utdragna krig stod **en ung man av niedersachsiskt ursprung** som talade flytande latin och själv sedan många år tillbaka tjänstgjort i den romerska armén.

Detta alternativ betonar i högre grad det geografiska perspektivet, men det faktum att han ses som grundare till det som senare blir Niedersachsen går förlorat. Denna förlust är dock att föredra framför en variant med en lång omskrivning. Vad som däremot talar mot (10b) ur en annan aspekt är att det inte framgår huruvida det är hans föräldrar eller Hermann själv som är från Niedersachen. Det går att förtydliga att han var född på området som senare kom att kallas Niedersachsen. I alternativet jag valde är prefixet struket och meningen omstrukturerad så att den stämmer bättre överens med svensk bruksnorm.

- (10c) Det var **en ung man bördig från Niedersachen** som stod bakom upptakten till detta ohyggliga och utdragna krig. Denne yngling talade flytande latin och tjänstgjorde själv sedan många år tillbaka i den romerska armén.

(14) politischer Kopf

Av exemplet ovan är det tydligt att direktöversättningar inte nödvändigtvis blir de bästa imitativa lösningarna trots att orden existerar i båda språken och att de har samma denotation eller grundbetydelse. I exemplet nedan är det inte polysemi som utgör problemet som ovan utan här handlar det om svårigheter att överföra en metonym, tillika ett idiom, från tyska till svenska. Det påstås att Hermann hade en inneboende talang för militär strategi. Den varierade upprepningen är en nominalfras som består av ett attribut och huvudordet *Kopf* som i exemplet nedan används metonymt för Hermann och dennes talang:

- (11) Der Anführer, heißt es, sei ein kluger Feldherr und **politischer Kopf** gewesen, der in seinem Land große soziale Veränderungen bewirkte: (r. 161)

En direktöverföring fungerar inte eftersom *politiskt huvud* inte är någon vedertagen eller idiomatisk svensk fras. Det är möjligt att använda *Feldherr* som huvudord och förändra

den tyska metonymen till ett adjektivattribut som samordnas med *klok*. Det skulle leda till den fullt fungerande och idiomatiska meningen nedan:

- (11a) ...den germanske anföraren. Han ska ha varit en klok och **politiskt begåvad** fältherre som genomförde stora sociala förändringar:

Men ett annat alternativ är att använda den fasta frasen: *att ha sinne för något* som används för att beskriva en persons naturliga talang för t.ex. politik som det handlar om här, vilket är den översättningsmotsvarighet jag anser är mer idiomatisk än (11a).

- (11b) ...den germanske anföraren. Han ska ha varit en klok fältherre med **sinne för politik** som genomförde stora sociala förändringar:

(22) der Streiter

I nästa exempel handlar det om hur Hermann ses ur ett germanskt perspektiv när han porträtteras under 1800-talet. Den varierade upprepningen är en nominalfras bestående av en bestämd artikel och huvudordet. *Streiter* har som funktion att belysa hans militanta sida och beskrivs i Duden.de antingen som *gehoben* eller som *veraltet* alltså antingen att ordet tillhör högre stilnivå eller är föråldrat.

- (12) Als draller Kraftprotz reitet **der Streiter** auf Ölbildern des 19. Jahrhundert dem Sieg entgegen. (r. 198)

En direktöversättning skulle kunna vara att använda ordet *stridaren* som i SAOB definieras på följande sätt: ”person (man) som strider l. gärna strider l. brukar strida, stridsman l. krigare l. kämpe l. stridbar” En översättning skulle kunna se ut som nedan:

- (12a) På oljemålningar från 1800-talet porträtteras **stridaren** som en robust muskelknutte ridande mot segern.

Den föråldrade aspekten fångas, men det som talar mot *stridaren* är att även om ordet förekommer i SAOB är det ovanligt och kan därför upplevas som alltför främmande. Vid

en snabb googlesökning får man väldigt få träffar i jämförelse med dess synonym *kämpe*. Ett alternativ till skulle därför kunna vara:

- (12b) På oljemålningar från 1800-talet porträtteras **kämpen** som en robust muskelknutte ridande mot segern.

Vid användningen av *kämpen* får man med både den föråldrade och den militanta aspekten. I källtexten är det implicit att det är Hermann det handlar om. Det går att förtydliga detta genom en explicitering. Då förändrar man den varierade upprepningen till att bli en modifierad upprepning, vilket är det alternativ jag slutligen valde.

- (12c) På oljemålningar från 1800-talet porträtteras **kämpen Hermann** som en robust muskelknutte ridande mot segern.

(32) den großen Blockierer Arminius

Det är vid det här laget tydligt att imitativ översättning inte nödvändigt är detsamma som formell likhet. I följande exempel handlar det om vilka konsekvenser Hermanns handlingar haft för det område i Centraleuropa som till största delen utgörs av det som idag är Tyskland. Den varierade upprepningen är en nominalfras bestående av en bestämd artikel, ett adjektivattribut, huvudordet *Blockierer* och en efterställd apposition i form av huvudreferentens romerska namn, nämligen Arminius. Denna nominalfras förekommer i en irreal konditional sats som saknar bisatsinledande konjunktion. Meningen inleds med prepositionen *ohne*.

- (13) Ohne **den großen Blockierer Arminius** hätte Rom „Obstgarten bis Berlin“ gepflanzt, heißt es in der Forschung. (r. 382)

En direktöversättning hade kunnat se ut på följande sätt:

- (13a) Utan **den store blockeraren Arminius** hade Rom planterat ”fruktträdgårdar hela vägen till Berlin” tror vissa forskare.

Men någon avledd form av verbet *blockera* finns inte i svenska språket som är fallet med *Blockierer* på tyska. Därför fungerar inte *blockeraren*. Jag valde istället att göra en omskrivning inledd av en bisatsinledande konjunktion:

- (13b) Om inte **Arminius hade blivit det stora hinder han blev** hade Rom planterat ”fruktträdgårdar hela vägen till Berlin” tror vissa forskare.

Den syntaktiska förändringen att dela upp nominalfrasen till subjekt, predikat och predikatsfyllnad i en konditional bisats påverkar inte den semantiska innebörden.

(35) Der Junge

Nästa exempel handlar om Hermanns liv innan han skickades till Rom för att utbildas. Den varierade upprepningen är en nominalfras som består av en bestämd artikel och huvudordet *Junge*. Översättningsproblemet rör ord-för-ord översättning. Det är ett frestande alternativ att ta till vid en imitativ strategi, men som vi ska se i exemplet nedan är det inte det bästa, inte ens vid till synes väldigt enkla ord. Här ses Hermann ur det socio-ekonomiska perspektivet och den tematiska funktionen som den varierade upprepningen fyller är att förtydliga att detta stycke handlar om Hermanns barndom i Germanien. Exemplet nedan inkluderar även föregående stycke för att ge bättre förståelse för kontexten.

- (14) Nur zu gern wüsste die Zunft mehr über den Feldherrn aus dem Sumpf, der um 17 vor Christus als Sohn eines Cheruskerfürsten zur Welt kam. Sein Heim wird auf einer Bergspitze bei Bad Driburg vermutet.

Als **der Junge** aufwuchs, waren gerade Besatzer ins Land gekommen.

(r. 422)

Här är det alltså nominalfrasen *der Junge* som är det intressanta ur ett översättningsperspektiv. Om man inte ser på texten som helhet utan bara gör en ord-för-ord översättning, något som Lundquist (2007: 9) kraftigt avråder ifrån, skulle en mycket enkel direktöversättning vara *pojken*. Att en direktöversättning inte är att föredra här beror på att

ordet *pojken* står i bestämd form. Svenskt språkbruk kräver att substantiv i bestämd form ska ha omnämnts tidigare. I meningarna som föregår denna omnämns ingen pojke. Att det är Hermann det handlar om råder det inget tvivel om, men ser man på text-sammanhanget ligger fokus i detta narrativa textparti på Hermanns ålder. Den varierade upprepningen ingår i tidsadverbialen som står i fundamentet. Att placera tidsadverbial i fundamentet stämmer väl överens med svensk bruksnorm, vilket jag valde att behålla men istället för att använda bestämd form av ordet *pojke*, valde jag att använda mig av en identisk upprepning samt att förändra källtextens nominalfras till en predikatsfyllnad:

- (14a) Historieskrivare skulle nog gärna vilja veta mer om fältherren från sankmarkerna. Han föddes ungefär 17 f. Kr. och var son till en cheruskfurste. Man tror att hans hemtrakter var på ett berg i närheten av Bad Driburg. När **Hermann var pojke** hade kolonistörerna ganska nyligen kommit till landet.

Tillägget av namnet blir en explicitering. Utsträckningen i tid som uttrycks i verbet *aufwuchs* blir implicit i det att pojkestadiet innebär en begränsad tid i en manlig persons liv.

(37) Der Held

Nedan handlar det om att somliga tror att Hermann var förlagan till hjälten i den tyska nationaldikten *Nibelungenlied* och att hans riktiga namn kanske till och med var Siegfried. Den varierade upprepningen är subjekt i en bisats och består av en bestämd artikel och huvudordet. Det handlar i exemplet nedan om Hermann sedd ur ett germanskt perspektiv.

- (15) Manche vermuten, dass **der Held** in Wahrheit Siegfried hieß. (r. 445)

En svensk direktöversättning är visserligen möjlig men *hjälten* i bestämd form blir mindre idiomatiskt av samma skäl som i (14). Vi vet av sammanhanget i meningen ovan att det är Hermann som omtalas.

- (15a) Vissa tror att **hjälten** egentligen hette Siegfried.

Siegfried är en av de mest kända hjältarna i den tyska folkdikten *Nibelungenlied*, men för en svensk läsekrets är denne karaktär kanske inte lika bekant. Ett förklarande tillägg vore möjligt:

- (15b) Vissa tror att **hjälten, såsom han betraktats av många genom tysk historia**, egentligen hette Siegfried, hjälten i den tyska nationaldikten *Nibelungenlied*.

Alternativet ovan blir långt och omständligt och stämmer illa överens med den globala imitativa strategin. Dessutom kan det faktiskt tänkas att den bildade historieintresserade svensk som är den tänkta målgruppen här redan känner till *Nibelungenlied*. Det jag valde istället var att använda mig av en pronominalisering av den varierade upprepningen men för att kompensera för detta gjorde jag ett tillägg efter Siegfried i form av en samordnad att-sats. Resultatet blir en översättningsmotsvarighet som följer svensk bruksnorm och som till omfånget är aningen kortare än (15b).

- (15c) Vissa tror att **han** i själva verket hette Siegfried och att han var förlagan till hjälten i *Nibelungenlied*

(49) der Überheld, (50) furiose Diener Wodans

Det är viktigt att bevara målande beskrivningar vid en imitativ översättning. En väldigt målande beskrivning hittar vi i slutet av källtexten där författaren berättar om hur Hermann vinner en triumferande seger över en annan germansk stam. Här förekommer två varierade upprepningar som belyser Hermann ur ett germanskt perspektiv. Det är två samordnade nominalfraser. Den första nominalfrasen består av en bestämd artikel och huvudordet *Überheld* och den andra nominalfrasen består av ett adjektivattribut, huvudordet *Diener* och ett efterställt genitivattribut:

- (16) Nun war Arminius **der Überheld** und **furiose Diener Wodans**. (r. 1186)

En tänkbar översättningsmotsvarighet till *Überheld* är *överhjalte*. Men eftersom prefixet

över- kan förknippas med värdeladdade ord som tyska *Übermensch* och svenska *övermänniska* är denna mindre lämplig. Istället valde jag *storhjärte* som översättningsmotsvarighet. Detta alternativ har inte några negativa konnotationer utan återger det denotativa innehållet på ett välfungerande sätt. *Wodan* är den tyska motsvarigheten till Oden i nordisk mytologi. Den fasta frasen *Oden den rasande* existerar, men i detta fall är det inte Oden som är den rasande utan adjektivet *furios* syftar på Hermann. *Rasande* handlar om att befinna sig i ett tillstånd av vredesmod. I detta textsammanhang handlar det mer om att vara lidelsefull, passionerad eller hängiven. Därför valde jag att översätta *Furiöse Diener Wodans* på följande sätt till svenska:

(16a) Nu var Arminius **storhjärte** och **Odens hängivne tjänare**.

(52) Der Germane

I följande exempel handlar det om Hermanns misslyckade försök att skapa en germansk stat genom att ena de germanska stammarna som levde i området som omfattar delar av nuvarande Tyskland och delar av västra Tjeckien. Att hänvisa till en person genom nationell tillhörighet kan ibland få en värdeladdning på svenska. I meningen nedan ses Hermann ur ett geografiskt perspektiv. Den varierade upprepningen består av en bestämd artikel och huvudordet.

(17) Doch selbst wenn diese Utopie gelungen wäre: Lange Freude hätte **der Germane** an solch einem Machtgebilde wohl kaum gehabt. (r. 1231)

En imitativ översättningsmotsvarighet hade kunnat vara:

(17a) Även om denna utopi hade lyckats: **Germanen** hade inte haft någon långvarig glädje av en sådan sammanslutning.

Orden *Germanien* och *germaner* förekommer väldigt ofta i texten. Denna varierade upprepning uppträder i slutet av artikeln, varför jag istället valde att ersätta tyska *Germane* med en svensk pronominalisering. På så sätt undviker jag även att använda den nationella

beteckningen. Det geografiska perspektivet går förlorat men det innebär endast en försumbar denotativ förlust. Vinsten är bättre textflyt och en mer neutral formulering.

- (17b) Men även om **han** hade lyckats med detta osannolika företag, hade glädjen över en sådan sammanslutning nog knappast blivit långvarig.

6 Sammanfattning och avslutning

I denna uppsats har jag diskuterat de problem som uppstod då jag ville följa en global imitativ strategi vid översättning av en tysk tidskriftsartikel som främst handlar om den historiska personen Hermann, eller Arminius som han också kallas. I uppsatsens första del gjorde jag en källtextanalys enligt den modell som Hellspong och Ledin presenterar i sin bok *Vägar genom texten*. Det jag kunde konstatera i denna del av uppsatsen var att artikelförfattaren Matthias Schultz använder ett mycket stort antal varierade upprepningar när han skriver om artikelns huvudperson. Därefter presenterade och motiverade jag valet av den imitativa globala strategin. I den senare delen av uppsatsen presenterade jag den teoretiska bakgrunden till min analys av textens referensbindningar, i synnerhet de som har med identitetsbindning att göra. Vidare beskrevs urvalet och analysen av de varierade upprepningarna. De varierade upprepningarna visade sig fylla olika funktioner i källtexten. En av dem, perspektiv på referenten, delades in i olika kategorier. Indelningen användes som ett verktyg vid översättningen. Av de 53 förekomsterna av varierade upprepningarna kunde jag överföra 29 i enlighet med min globala strategi. I de 17 fall då det inte gick fick jag finna andra lösningar. Jag ville trots detta uppnå semantisk ekvivalens. Strategierna som jag använde bestod av strykningar, impliciteringar men även expliciteringar. Jag gav sedan exempel på ett urval av fall där jag frångick den imitativa globala strategin och tillämpade lokala strategier. Där beskrev jag alternativa lösningar och vägde för- och nackdelar mot varandra. Vid översättningen tog jag hänsyn till svenska bruksnormer för att uppnå så bra flyt som möjligt.

Avslutningsvis kan jag konstatera att varierad upprepning är en mycket intressant form av referensbindning som skulle kunna vara föremål för ytterligare undersökning. Till

exempel skulle jag kunna tänka mig att den tematiska funktionen vore ett intressant ämne för vidare fördjupning. Material för ett sådant studium torde det inte vara brist på. Ett rimligt antagande är snarare att skribenter som skriver i den journalistiska genren i allmänhet tillämpar varierad upprepning i ganska stor utsträckning, kanske till och med systematiskt. *Der Spiegel* är nog inget undantag utan denna form av referensbindning är antagligen extra frekvent förekommande i tidskrifter av denna typ.

Litteraturförteckning

Primärlitteratur

Schultz, Matthias ”Feldherr aus dem Sumpf” *Der Spiegel* 2008:51

Sekundärlitteratur

Hellspång, Lennart & Ledin, Per (1997). *Vägar genom texten*. Handbok i brukstextanalys. Studentlitteratur, Lund.

Ingo, Rune (2007). *Konsten att översätta: översättandets praktik och didaktik*. Studentlitteratur, Lund.

Klaudy, Klinga (2008). ”Explicitation”. I: (red) Baker, Mona & Saldanha, Gabriela. *Routledge Encyclopedia of Translation Studies*. Routledge, London & New York. 104-108

Lagerholm, Per (2008). *Stilistik*. Studentlitteratur, Lund.

Lundquist, Lita (2007). *Oversættelse: problemer og strategier, set i tekstlingvistisk og pragmatisk perspektiv*. 3 uppl. Samfundslitteratur, Frederiksberg.

Ländin, Patrik, (2013). *Anpassade passningar Om varierad upprepning av referenter i en artikel i fotbollstidningen FourFourTwo*. (Examensarbete vid Översättarutbildningen, Lunds Universitet, magisterkurs.)

Elektroniska källor

<http://www.duden.de> hämtad 2015-08-19

<http://www.ne.se/> hämtad 2015-08-04

<http://g3.spraakdata.gu.se/saob/> hämtad 2015-08-19

Bilaga 1 Bokstäverna inom parentes motsvarar kategorierna som presenterades på s. 17.

	Tyska	Svenska	rad nummer
1.	<i>Feldherr aus dem Sumpf</i> (a)	1. <i>Fältherren från sankmarken</i>	1
2.	<u>Hermann der Cherusker</u> (b)	2. <u>den cheruskiske härföraren Hermann</u>	2
3.	<i>Nationalhelden</i> (c)	3. <i>nationalhjälte</i>	8
4.	<i>Heerführer</i> (e)	4. <i>Härföraren</i>	9
5.	<i>Machtpolitiker</i> (a)	5. <i>maktpolitiker</i>	9
6.	<i>Arminius Feind Roms</i> (d)	6. <i>Arminius var nu Roms fiende</i>	91
7.	<i>Anführer der Germanen</i> (b)	7. <i>Germanernas anförare</i>	91
8.	Ein junger Ur-Niedersachse (b)	8. en ung man bördig från Niedersachsen.	141
9.	„gewandten Geist” (d)	9. ”knivskarpt intellekt”	147
10.	<i>Häuptling einer Horde schwertschwingender Zauselbärte</i> (a)	10. <i>hövding för en hord svärdsvingande långskägg</i>	155
11.	<i>Beutemacher</i> (b)	11. <i>rövare</i>	158
12.	<u>Der Anführer</u> (e)	12. <u>den germanske anföraren</u>	159
13.	<i>ein kluger Feldherr</i> (e)	13. <i>en klok fältherre</i>	160
14.	politischer Kopf (e)	14. med sinne för politik	161
15.	”Heerkönig” (b)	15. ”krigarkung”	167
16.	Vereiniger (a)	16. han enade	169
17.	der Cherusker (c)	17. Hermann	178
18.	<i>der Mann von der Weser</i> (c)	18. <i>mannen från Weser</i>	190
19.	Bismarck im altdeutschen Tann (a)	19. en dåtidens Bismarck i den tyska urskogen	193
20.	<i>eine Gestalt</i> (a)	20. <i>en gestalt</i>	195
21.	<i>draller Kraftprotz</i> (a)	21. <i>robust muskelknutte</i>	198
22.	der Streiter (a)	22. kämpen Hermann	198
23.	„Genius des Altertums” (d)	23. “antikens geni”	206

24. „Erster Deutscher“ (b)	24. <i>förste tysken</i>	208
25. <i>Der Wesergermane</i> (c)	25. <i>Germanen från Weser</i>	209
26. „Herman the German“ (c)	26. ”Herman the German”	244
27. <i>Freiheitskämpfers</i> (a)	27. <i>frihetskämpen</i>	246
28. <u>der Symbolfigur</u> (a)	28. <u>Symbolfiguren Arminius</u>	256
29. <i>der Buschkrieger</i> (a)	29. <i>Skogskrigaren</i>	274
30. <i>der Urahn der Deutschen</i> (b)	30. <i>Tysklands stamfader</i>	283
31. <i>des seltsamen Barbaren</i> (d)	31. <i>denne anmärkningsvärde barbar</i>	291
32. den großen Blockierer Arminius (d)	32. det stora hinder han blev	382
33. „Befreier Germaniens“ (d)	33. ”Germaniens befriare”	408
34. <i>Sohn eines Cheruskerfürsten</i> (f)	34. <i>son till en cheruskfurste</i>	414
35. Als der Junge (f)	35. När Arminius var pojke	418
36. <i>Dem kleinen Prinzen</i> (f)	36. <i>Den lille prinsen</i>	425
37. Der Held (b)	37. han	435
38. das Phantom (a)	38. –	441
39. „Stabsoffizier“ (e)	39. ”stabsofficer”	446
40. <i>späteren Feind Arminius</i> (d)	40. <i>framtida fiende Arminius</i>	446
41. Der Verfechter eines Europas der Regionen (a)	41. Arminius förespråkade ett regionernas Europa	518
42. der Ur-Niedersachse (c)	42. Arminius	422
43. <i>ein tragischer Held</i> (a)	43. <i>en tragisk hjälte</i>	523
44. eine traurige Gestalt (a)	44. en sorglig skepnad	530
45. <u>der junge Mann</u> (f)	45. <u>den unge Arminius</u>	869
46. <i>Tribun Arminius</i> (e)	46. <i>tribun Arminius</i>	899
47. <i>dem „Heerkönig“ Arminius</i> (b)	47. ”krigsherran” Arminius	1011
48. der Verwundete (a)	48. Arminius, trots att han var sårad	1068
49. der Überheld (a)	49. Storhjalte	1097
50. furiose Diener Wodans (a)	50. Oden den rasandes tjänare	1098
51. <u>der Volksheld</u> (b)	51. <u>folkhälten Arminius</u>	1134
52. der Germane (c)	52. han	1142
53. dieses Trotzkopfs (a)	53. denne rebels	1157